

NE MUTLU TÜRK'ÜM DİYENE
TÜRK-MÜSLÜMAN KİMLİĞİNİN MÜZAKERESİ

GAVIN D. BROCKETT

ÇEVİREN
ÖZGÜR BALKILIÇ

GAVIN D. BROCKETT

Simon Fraser Üniversitesi ve Victoria Üniversite'sindeki eğitimlerinin ardından Şikago Üniversitesi'nde doktora eğitimini tamamladı (2003). Başlıca ilgi alanları, Ortadoğu'da yaşayan Müslüman halkların tarihleri ve kültürleri olan Brockett, bu bölgede yaşayan kadın, erkek ve çocukların deneyimiyle özel olarak ilgilenmektedir. Türkiye hakkında yaptığı çalışmaların ardından araştırma alanını genişleten yazar, küresel bir fenomen olarak "Uluslararası İslam" üzerine incelemelerde bulunmaktadır. Wilfrid Laurier Üniversitesi'nde öğretim üyesidir.

Başlıca eserleri: *Towards a Social History of Modern Turkey: Essay on Theory and Practice* (2011), *Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Emek Tarihi* (2012, Touraj Atabaki'yle)

ÖZGÜR BALKILIÇ

ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünden mezun oldu (2003). Aynı üniversitenin Medya ve Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini tamamladıktan sonra Wilfrid Laurier Üniversitesi'nde doktora eğitimini tamamladı (2015). Türk Halk Müziği'nin ideolojik ve toplumsal etkilerini inceleyen araştırmalarının yanı sıra emek ve sendikalaşma tarihi üzerine de çalışmaları bulunmaktadır.

Başlıca eserleri: *Antik Uygarlıkların Tarım Sosyolojisi* (2022), *Orta Doğu'da Irk ve Kölelik* (2017), *Temiz ve Soylu Türküler Söyleyelim: Türkiye'de Millî Kimlik İnşasında Halk Müziği* (2015), *Cumhuriyet, Halk ve Müzik: Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Halk Müziği Reformu, 1922-1952* (2009).

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	15
TEŞEKKÜR	20
GİRİŞ	26
1. Yerel Gazeteler ve Milliyetçi Anlatı	32
2. Basılı Medya, Din ve Milleti Müzakere Etmek	37
3. Egemen Tarihsel Anlatı ve Topyekûn Dönüşümün Geleneksel Teması	45
4. Millî Kimliğin Toplumsal Tarihi	55
I. BÖLÜM	
SEKÜLER MİLLET HAYALI: MUSTAFA KEMAL VE MODERN TÜRKİYE’NİN YARATILIŞI	61
1. Milliyetçilik ve Otoriter Hükûmet (1925-1945)	66
2. Türk Milletinin Kökeni	72
3. Osmanlı Müslüman Milliyetçiliği (1918-1922)	78
4. “Sekülerleşme” ve Türk Devrimi	83
5. Laiklik ve Türk Milletinin Şekillendirilişi	91
6. Laiklik ve Türk Milletinin Cumhuriyetçi Devleti	99
2. BÖLÜM	
MİLLETİ ANLATMAK: BASILI KÜLTÜR VE MİLLİYETÇİ TARİHSEL ANLATI	105
1. Basılı Medya, Millî Kimlik ve Osmanlı İmparatorluğu’nun Son Yılları	109
2. Tek Partili Dönemde Basın ve Yayın	112
3. Tek Partili Yönetim ve Basın Özgürlüğü	117

4. Basılı Kültür ve Türk Devrimi	124
5. Basılı Medya ve Milliyetçi Tarih Anlatısı	129
6. Mustafa Kemal ve Milliyetçi Tarih Anlatısı	137
7. Halkı Millete Dâhil Etmek	143
3. BÖLÜM	
YEREL GAZETELER VE MİLLÎ BİR BASILI KÜLTÜRÜN DOĞUŞU	147
1. Basının Gelişmesi ve Demokrasi Siyaseti	152
2. Millî Basılı Kültürün İktisadı	162
3. 1945'ten Sonra Büyükşehirlerde Basılı Medya	166
4. 1945'ten Sonra Taşrada Basılı Medyanın Gelişimi	174
5. Gaziantep'te Basın ve Yayın	181
6. Vilayet Gazeteleri ve Millî Bütünleşme	184
7. Millî Basılı Kültür ve Türkiye'de Kamusal Tartışma, 1945-1954	187
4. BÖLÜM	
DİNİ BASILI MEDYA VE MİLLÎ BASILI KÜLTÜR	193
1. Din Siyaseti	197
2. Dinî Basılı Medya ve Millî Basılı Kültür	208
3. Dinî Basılı Medya: Halk Eğitimi	212
4. Dinî Basılı Medya: İslam ve Millet	218
5. Yerel Vilayetlerde Dinî Basılı Medya	226
6. İslam ve Yeni Millî Basılı Kültür	233
5. BÖLÜM	
RUS KOMÜNİSTLERİNE KARŞI MÜSLÜMAN TÜRKLER: BELİREN SOĞUK SAVAŞ'TA TÜRK MİLLETİ	239
1. Türk Milleti ve Soğuk Savaş Dünyasının Doğum Sancıları	241
2. Dünyayı Halka Tanıtmak	249
3. Solcular, Türkçüler ve Yeni Millî Basılı Kültür	258
4. Türkiye ve Kore Savaşı	268
5. Türkiye: Ateist Komünizm Karşısında Bir Müslüman Kale	276

6. BÖLÜM	
MUSTAFA KEMAL ATATÜRK VE FATİH SULTAN MEHMED: MİLLİYETÇİ TARİH ANLATISINI MÜZAKERE ETMEK	284
1. <i>Mustafa Kemal ve Kurtuluş Savaşı</i>	287
2. <i>Mustafa Kemal ve Türk Devrimi</i>	295
3. <i>Ticaniler ve Atatürk'ü Koruma Kanunu</i>	300
4. <i>Mustafa Kemal ve Milliyetçi Tarih Anlatısı</i>	304
5. <i>Osmanlı İmparatorluğu'nun İtibarını İade Etmek</i>	310
6. <i>Sultan II. Mehmed ve İstanbul'un Fethi</i>	318

7. BÖLÜM	
MÜRTECİLER Mİ, MÜSLÜMAN TÜRKLER Mİ? BASILI KÜLTÜR VE MİLLÎ KİMLİĞİN MÜZAKERESİ	329
1. <i>Dini Basılı Medya ve Laiklik Eleştirisi</i>	332
2. <i>İrtica Hayaletini Öne Sürmek</i>	338
3. <i>İrtica Suçlamasını Çürütmek</i>	345
4. <i>İrtica ve Dinî Basılı Medyanın Sindirilmesi</i>	350

SONUÇ	
MODERN TÜRKİYE'DE MÜSLÜMAN BİR MİLLÎ KİMLİK	357

KAYNAKÇA	365
----------	-----

DİZİN	393
-------	-----

ÖNSÖZ

Ne de hareketlerin azınlıklar tarafından başlatıldığı klişeyle canımızın sıkılması gerekmez. Bütün etkili hareketlerin az sayıda lideri ve çok sayıda takipçisi vardır; ancak bu çoğunluğun, hareketin başarısı için hayati olmadığı anlamına gelmez. Tarihte sayılar mühimdir...Bana göre hayati olan, büyük bir adamda tarihsel sürecin bir kerelik bir ürünü ve öznesi olan ve bir kerelik de olsa dünyayı ve insanların düşüncelerini değiştiren toplumsal güçlerin temsilcisi ve yaratıcısı olan kalburüstü bir bireyi fark etmektir.

E. H. Carr, *Tarih Nedir?*

Mümtaz tarihçi E. H. Carr 1961 yılında Cambridge Üniversitesi'nde "Tarih Nedir?" mevzusunda yaptığı bir konuşmada bireyin, bir bütün olarak toplumun ve olayların gelişiminin arasındaki dinamik bağı vurgulamak istemişti. Carr o konuşmasında "büyüklükleriyle kendilerini tarihe dayatan insanlar" addettiği "büyük adamları" "tarihin dışına" itmeye çalışan yaklaşımlara karşı bizi uyarıyordu. 20. yüzyıl boyunca gerçekten de birçok önder ortaya çıkmış ve büyük adamlar olarak kendi milletlerinin tarihlerinde kendilerinin en önde gelen motive edici unsur oldukları mitinin propagandasını yapmışlardı. Buna karşın, Carr'ın uyarısının altında yatan gerçek, her yerde olduğu kadar Orta Doğu'da da teyit edilmişti çünkü büyük adamların mirası çöktü ve tarih ilk önce bu gibi adamların başarılarının olmazsa olmazı olan "çokluğun" bağlamına bu adamları yerleştirmek üzere tekrar yazıldı. Bu anlamda toplumsal tarih de öteden beri var olan siyaset ve düşünce tarihlerinin yanı başında oturmuş bir tarihyazımı türü olarak yerini aldı.

Bu konuda eğer bir istisna varsa o da Türkiye Cumhuriyeti ve onun kurucu başkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün tarihidir. 20. yüzyılda tek bir adamın bu denli etkisi altında başka bir ülke var olmamıştır dersek abartmış olmayız. Ölümünün üstünden yetmiş yıldan fazla bir süre geçtikten sonra Atatürk'ün 21. yüzyılda hâlâ hayatta olduğu görülmektedir: Bugün bile Türkiye'de millî kimliğin merkezinde o yer almaktadır. Türkiye'nin, sınırlarının ötesindeki uluslararası imajı hâlâ sıkı sıkıya Atatürk'le bağlantılıdır ve çok az istisnaya, çağdaş Türkiye hakkında yorumlarla karşılaşan biri, bu yorumların Atatürk'ün İslami Osmanlı İmparatorluğu'nun eski merkezinin “sekülerleşmesine” gösterdiği devrimci sadakate en azından bir kez değinmeden geçemediğini fark edecektir. Türkiye'de Atatürk, 1938 yılındaki vefatından hemen sonra kutsandığı üzere sessizce ama her daim “ebedî şef” olarak ülkeyi yönetmektedir. Anıtkabir başkent Ankara semalarında belli belirsiz görünmektedir ve hayli popüler bir hac alanıdır. Atatürk'ün meşhur konuşmaları kadar, portreleri de dükkânların, okulların ve kamuya ait binaların duvarlarını süslemektedir; Türk lirası Atatürk'ün resmini taşır; tüm ülkedeki kasaba ve şehirler Atatürk'ü kararlı ve yenilmez lider olarak resmeden muhteşem heykellere sahip olmakla övünürler. Her yılın 10 Kasım'ında, sabah saat 9.05'te, ülke çapındaki gösterilerde Atatürk anılır ve siyasi kriz zamanlarında Türkler, “Türklerin Babasının” resimlerini taşıyarak ve “Atatürk'ün yolundayız” cümleleriyle “Atatürk'ün yolunu” izlediklerini ilan ederek sık sık sokaklara dökülürler.

Mustafa Kemal Atatürk, şekillenmesinde etkin bir rol oynadığı “Türk milletinin” benimsenmiş tarih anlatısının merkezinde de yer almaktadır. Bu anlatının günümüzde dahi –anlatıyı “Kemalist mitoloji” olarak adlandırmak pek de abartı sayılmaz– Türkiye'nin hem içinde hem de sınırları dışında ağırlığını koruması kayda değer bir durumdur. Bu anlatıda Atatürk figürü, Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı

6. BÖLÜM

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK VE FATİH SULTAN MEHMED: MİLLİYETÇİ TARİH ANLATISINI MÜZAKERE ETMEK

Birdenbire bütün cihan hayranlık, gıpta ve takdirle senin harp kudretini, çetin karakterini, dikkat ve hassasiyetle takip etmektedir. İnsan toplulukları millet olduğundan beri ve seninle başlayan tarih o günden bu yana Asyada, Avrupada ve Afrikada otağ kurduğun günleri bütün dünya vukuatının en şerefli sayfaları olarak kaydeder. At sırtında adım adım dolaştığın bu muazzam ülkelerde bir türlü silinemeyen izlerle bütün tarihini canlı olarak yaşatmakta devam ediyorsun. Seni yok etmek isteyen düşmanlara en müşkül anlar içinde bile harikalar yaratarak Türkün kudretini kabul ettirmiştin. Bugün de insanlık, fazilet ve hürriyet uğruna bir avuç kahramanla bir kere daha dost ve düşmana tarihin eşine az rastlanır fedakârlıklarla kahramanlıklar yaratarak Türkün gücünün yenilmezliğini ispat etmiş bulunuyorsun. Cengiz Han, Atilla, Timur ve Atatürkün çocukları şanlı tarih meşalesini hiç bir zaman söndürmeyeceği gibi icab ederse ferçe ve milletçe şimdi de dünyaya yeni bir zafer tarihi yazmak için hazır olduklarını içten coşan hislerle açıklamaktadırlar.

Yeni Yol (Antakya) 9 Aralık 1950

Fatih Sultan Mehmet'in Türbesini çocuklarımız, Atatürk Türbesi gibi ziyaret edeceklerdir.

Tahsin Banoğlu, Eğitim Bakanı, 1 Mart 1950

Kore'nin Kunu-ri bölgesindeki çatışmalardan ve Türklerin 1950 Kasım-Aralık aylarındaki zaferlerinden sonra, Antakya'da çıkan günlük *Yeni Yol*, Kore Savaşı'nın hem bir maliyetinin hem de bir ödülünün olduğunu okuyucularına ilan etmişti. Savaş, Türkiye'ye belirlemekte olan Soğuk Savaş bağlamında Batı'yla olan belirsiz ilişkilerini belirginleştirme fırsatı sunmuştu ve Kore'de milletin ihtişamlı tarihi çerçevesinde sergilenen Türk kahramanlığı, Türk milletinin dünya tarihindeki önemini kaybetmediğini bir kez daha ispatlamıştı. Halkın milleti benimsemesi, milletin dünyadaki mevcut konumundan beslendiği kadar, geçmişle de yakından ilgiliydi. Bu ancak gurur duyulabilecek bir geçmişti.

Bireysel ve ortak kimlikler kendilerini yalnızca “ötekilerden” ayırarak inşa etmeleriyle değil, aynı zamanda günümüze geçmişin bakış açısından anlamlandırma çabasından da türer: Kimliğin bir tarihi olmalıdır. Bir kimlik algısı zamanla ortaya çıkan mevcut farkların projeksiyonuyla yakından bağlantılıdır.¹ Mustafa Kemal'in evlatlığı Afet İnan, “Türke” dair Avrupa'da o sıralar geçerli olan önyargılara karşı, kendisinin Türk milleti için bir tarih yaratmaya soyunduğunu Mustafa Kemal'in ölümünden sonra hatırlatmıştı.² Yeni Türkiye'nin kaçıp kurtulacağı mevcut geçmişten çok daha büyük bir uzak geçmiş yaratmak gerekliydi: Dolayısıyla, yalnızca Osmanlı-İslami kurumlardan kurtulmak yetmezdi, aynı zamanda “Avrupa'nın Hasta Adamı”, “Şark Despotluğu” veya Hristiyan azınlıklara uygulanan zulüm gibi imgelere kulak asmayan yeni dünya düzeninde, Türkiye'nin konumunu meşrulaştıracak bir anlatı inşa etmek de hayatiydi. Kaderinde büyüklük yatan modern Türk milletini, ezeli ve ebedi bir varlık olarak sunan milliyetçi bir anlatı bu anlayışın bir sonuç olarak ortaya çıktı; aynı zamanda, bu anlatı uzun, ama pek

¹ Stuart Hall, “Ethnicity.”

² Afet İnan, “Atatürk ve Tarih Tezi.”

DİZİN

- 1908 Devrimi 76, 110, 111
1924 Anayasası 71, 122, 145, 360
- A
- Abaloğlu, Yunus Nadi 124
- II. Abdülhamid 81, 111, 137, 299,
300, 302, 310, 311, 314, 319
- adalet 100
- akılcılık 88
- Kılıç Ali 182, 290, 291
- Ali, Sabahaddin 262
- Anadolu: ~ direniş güçleri 46; ~ di-
reniş hareketi 67, 80, 81, 82, 100,
112; ~ direnişi 81; ~ halkı 82, 109,
110; ~ köyleri 130; ~ toplumu 73,
84, 103
- anarşizm 122
- Anderson, Benedict 33, 44, 87, 109
- Ankara İstiklal Mahkemesi 118, 297
- Arap direniş hareketleri 81
- Armstrong, Harold 47, 50
- askeri: ~ çatışma 245; ~ rejim 137
- aşar vergisi 142
- Atatürk, Mustafa Kemal 16, 17, 18,
27, 29, 31, 32, 34, 38, 39, 40, 42,
45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 54,
55, 56, 57, 59, 61, 62, 63, 64, 66,
67, 68, 69, 70, 71, 72, 78, 79, 80,
81, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 89, 91,
93, 95, 96, 100, 101, 103, 105,
106, 107, 108, 112, 117, 118, 119,
124, 127, 128, 129, 132, 133, 134,
137, 138, 139, 140, 141, 142, 143,
144, 146, 147, 150, 152, 158, 171,
188, 189, 195, 198, 203, 204, 205,
207, 208, 212, 220, 222, 223, 229,
232, 239, 267, 281, 284, 285, 286,
287, 288, 289, 290, 291, 292, 294,
295, 296, 298, 299, 300, 301, 302,
303, 304, 305, 306, 307, 308, 309,
310, 312, 317, 320, 325, 326, 328,
329, 332, 335, 336, 337, 338, 339,
341, 342, 343, 345, 347, 350, 351,
357, 361, 362, 364
- Atay, Falih Rifkî 124, 207, 291
- İskilipli Atıf Hoca 298
- Atılhan, Cevat Rifat 199, 211, 219,
223, 238, 292, 306, 354
- Atlantik Paktı 248
- Atsız, Nihal 259, 263, 266, 295
- Audard, Catherine 21, 102, 103, 104
- Avrupa: ~ emperyalizmi 40, 76; ~
medeniyeti 77
- azınlıklar 15, 77, 311
- B
- bağımsız ulus devletler 81
- bağımsızlık savaşı 80
- bağlanma duygusu 100
- basılı: ~ kültür 28, 32, 34, 37, 44,
57, 58, 60, 107, 111, 124, 126,
152, 153, 166, 187, 192, 194, 240,
249, 252, 286, 307, 309, 310, 323,
346, 350, 355; ~ medya 26, 27, 33,
34, 37, 40, 43, 44, 108, 112, 118,
125, 127, 141, 150, 164, 167, 173,
177, 178, 191, 194, 196, 197, 208,
218, 233, 238, 269, 274, 276, 286,
287, 288, 307, 312, 330, 348, 360;
~ yayın 177, 190
- basın 26, 27, 31, 32, 33, 34, 43, 44,
58, 60, 70, 106, 108, 111, 113,
114, 115, 116, 117, 118, 119, 120,
122, 124, 125, 148, 152, 153, 155,
156, 157, 158, 159, 160, 161, 162,
163, 164, 173, 175, 176, 179, 180,

- 181, 182, 187, 188, 190, 191, 192, 194, 195, 212, 233, 234, 235, 237, 243, 252, 254, 259, 267, 274, 277, 353, 355, 356, 359, 361; ~ birliği 126, 158; ~ bürosu 153; ~ kanunu 118, 119, 120, 122, 153, 158, 159, 161, 188, 191, 222; ~ kapitalizmi 164; ~ özgürlüğü 120, 160, 212; ~ yayın sanayisi 26, 106, 115, 153, 163, 361
- baskıcı denetim 153
- Batı: ~ medeniyeti 51, 54; ~ uygarlığı 101
- batılı: ~ gelenekler 140; ~ inançlar 129
- Batılı Türk tarihi anlatısı 52
- Bayar, Celâl 150, 157, 160, 200, 254, 295
- Bayaz, Hüseyin 183
- II. Bayezid 319
- Bayur, Hikmet 90, 141, 207, 305
- Berk, Bekir 211, 266, 267
- Berkes, Niyazi 41, 52, 88, 109, 110, 261
- Bilgiç, Said 264
- Birinci Dünya Savaşı 16, 39, 48, 57, 62, 66, 67, 77, 79, 80, 137, 138, 308
- Bourdieu, Pierre 65
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik 299
- C
- Carr, E. H. 15, 18
- Chatterjee, Partha 102, 103
- Churchill, Winston 254
- Cumhuriyet Halk Partisi 45, 67, 142, 198, 203, 320
- cumhuriyetçi devlet 104
- Cumhuriyetçi Millet Partisi 151, 229
- cumhuriyetçilik 104
- Ç
- çağdaşlaşma 39, 47, 52, 54, 57
- Çakmak, Fevzi 140, 200, 341
- Çiftçi ve Köylü Partisi 151, 198
- çok partili: ~ demokrasi 148; ~ siyaset 57, 69, 148, 157, 190, 198, 303; ~ siyasete geçiş 27, 149
- çoklinli yapı 73
- çoketnisiteli yapı 73
- D
- demiryolları 110, 131
- demokrasi 70, 88, 145, 160, 271, 294
- Demokrat Parti 97, 149, 156, 160, 170, 188, 190, 200, 201, 207, 208, 223, 294, 364
- demokratik: ~ özgürlükler 17; ~ siyaset pratiği 146
- Deutsch, Karl 39
- devlet politikası 127
- devrimci proje 84
- dil reformu 131
- din 40, 52, 58, 59, 64, 74, 86, 91, 98, 99, 103, 147, 196, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 209, 212, 214, 215, 220, 234, 239, 278, 282, 296, 326, 329, 332, 333, 335, 336, 337, 339, 343, 344, 355, 357, 358, 359; ~ hürriyeti 239, 333
- dinî: ~ gericilik 53; ~ ideolojiler 36; ~ inancın yoksunluğu 140; ~ inanış(lar) 36, 52, 88; ~ kimlikler 29, 58, 60, 73, 97; ~ kurumlar 89, 200; ~ milliyetçilik 266, 354; ~ pratikler 28, 88, 334; ~ yayınlar 58, 217, 229, 280
- doğalcılık 88
- Doğu Avrupa milliyetçiliği 35
- dünya düzeni 64
- dünyevi bilgi 107
- düzenli reklamlar 164
- E
- edebiyat 126, 154, 168, 229
- egemen tarih anlatısı 18
- Eisenhower, Dwight 254
- ekonomi 30, 253
- Elgin, Ali 183
- elit(ler): ~ milliyetçi ideoloji 35; ~in vizyonu 19; ~ milliyetçiliği 18, 29
- Ellison, Grace 88
- emperyalizm 81
- erken modern Avrupa ekonomisi 77
- Erkmen, Seyfi 274

eşit yurttaşlar 145
 etnik: ~ çeşitlilik 82; ~ kimlikler 81,
 86; ~ milliyetçilik 144, 145
 etnisite 64, 104
 evrimcilik 88

F

farklılık söylemi 149
 Fransız Devrimi 103, 104, 334

G

Gaziantep Halkevi 183
 Geç Osmanlı muhiti 88
 gelenekler 36, 157, 334
 geleneksel: ~ kültürler 87; ~ toplum
 40
 Genç: ~ Osmanlılar 137; ~ Türk
 Devrimi 111, 128, 211; ~ Türk(ler)
 38, 87, 103, 311; ~ Türkler mirası
 101
 geri kalmış halklar 102
 geri kalmışlık 36
 gerici duygular 53
 gericilik 37, 92, 104, 231, 319, 341,
 347, 349, 354
 Gökalp, Mehmed Ziya 26, 40, 43,
 184
 gölge tiyatrosu 128
 Greenfeld, Liah 144, 145
 Grew, Joseph 114, 119
 gündelik yaşam 85
 Güneş Dil Teorisi 134
 günlük gazeteler 115, 141, 177
 Güntekin, Reşat Nuri 127, 153

H

haber ajansları 254
 halifelik 92, 122, 137
 halk: ~ adına yönetim 145; ~ ede-
 biyatı 127; ~ gazeteleri 128, 130,
 234; ~ın deneyimi 19; ~ın yönetimi
 145; ~ın zihniyeti 101; ~ kültürü
 30; ~ muhalefeti 100; ~ pratikleri
 89
 Halkev(ler)i 71, 116, 128, 134, 183;
 ~ dergileri 116, 125, 127
 hanedan imparatorlukları 63
 harf inkılâbı 97

hayat tarzları 72
 Hitler, Adolf 142
 Hroch 35
 hükümet tekeli 85
 Hürriyet Partisi 150

I

ırklar hiyerarşisi 77

İ

iç sömürgeleştirme 102
 ifade özgürlüğü 108, 120
 İkinci Dünya Savaşı 26, 28, 37, 39,
 40, 41, 45, 48, 51, 54, 57, 66, 71,
 124, 129, 133, 144, 145, 146, 148,
 152, 153, 162, 167, 169, 175, 177,
 181, 187, 193, 195, 209, 211, 216,
 220, 229, 241, 242, 251, 259, 260,
 279, 290, 314, 323, 325, 330, 346,
 353, 359, 361
 iletişim 39, 40, 110, 112, 142, 156,
 182, 185, 247, 361; ~ araçları 142,
 361; ~ devrimi 40
 imparatorluk geçmişi 192
 İnan, Afet 134, 141, 285
 İngiliz sömürge hükümeti 102
 İnönü, İsmet 71, 140, 150, 158, 160,
 254, 288, 289, 292, 298, 307, 309,
 326, 341, 345
 insan: ~ hakları 239; ~ hürriyeti 239
 İslam 17, 21, 28, 29, 32, 40, 41, 42,
 45, 52, 53, 54, 57, 58, 59, 63, 64,
 73, 82, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91,
 92, 93, 94, 103, 104, 129, 135,
 136, 140, 147, 151, 194, 195, 196,
 197, 199, 200, 201, 202, 203, 205,
 209, 211, 212, 213, 214, 215, 216,
 218, 219, 220, 223, 225, 230, 231,
 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238,
 252, 266, 267, 278, 279, 280, 281,
 286, 302, 312, 318, 319, 321, 322,
 324, 325, 328, 330, 331, 332, 333,
 335, 336, 343, 346, 347, 348, 350,
 351, 355, 358, 363
 İslam Demokrat Partisi 151, 199,
 218, 350
 İslamcı simgeler 82
 İslami: ~ kurumlar 90; ~ simgeler 92

İstanbul basını 118
İstiklal Mahkemeleri 68, 69, 98, 99,
100, 118, 140, 219, 290
işsizlik sorunu 166
İTC hükümetleri 76
İttifak Devletleri 112
İttihat ve Terakki Cemiyeti 137

J

Jön Türkler 76

K

kamusal: ~ alan 119, 120; ~ düşünce
43; ~ kültür 31, 57, 106, 109, 110;
~ özgürlükler 148, 161; ~ söylem
29, 76; ~ tartışma 29, 118, 197,
238, 298, 309
Kandemir 290, 296, 297
Kaplan, Mehmet 266, 267
Karabekir, Kazım 224, 290, 291,
292, 296, 297, 341

Karal, Enver Ziya 46, 308

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri 120

Kemalist: ~ anlatı 66, 359; ~ devlet
28; ~ devrimler 267; ~ ideoloji 90,
127, 145, 166, 330; ~ milliyetçilik
39, 144, 240; ~ mitoloji 16; ~ öğre-
tiler 28; ~ özelem 143; ~ politikalar
102, 133; ~ rejim 91, 102; ~ tarih
anlatısı 73, 80, 95, 102, 134, 142,
286; ~ tarih anlayışı 54; ~ tarihsel
anlatı 90

Kemalizm 28, 70, 71, 86, 101, 104,
128, 143, 299

kıdem tazminatı talep etme hakkı
162

Kıyakürek, Necip Fazıl 160, 209,
210, 211, 220, 222, 299, 310, 339,
351, 354

kızıl korkusu 252

kimlik 29, 30, 31, 35, 36, 44, 55, 59,
60, 62, 64, 65, 66, 67, 72, 73, 109,
146, 148, 216, 234, 238, 242, 283,
285, 286, 330, 360, 363

Lord Kinross 49, 50, 51, 53

Kirkwood, Kennet 48, 49

kişi kültü 131

kitle iletişim araçları 39

kitlesele: ~ kamu kültürü 31; ~ kamu-
sal kültür 110; ~ medya 109, 111;
~ seferberlik 35

klasik Arap edebiyatı 75

Koçu, Reşad Ekrem 317

Kohn, Hans 39, 145, 196

kolluk kuvvetleri 97

komünizm 58, 122, 218, 220, 230,
231, 240, 242, 259, 264, 266, 268,
272, 278, 279, 341, 344

Kore Savaşı 232, 241, 250, 252, 268,
269, 271, 273, 274, 276, 277, 278,
279, 282, 285

Köprülü, Mehmed Fuad 160, 243

Kral, August Ritter von 85

Kurtuluş Savaşı 67, 68, 79, 80, 83,
89, 100, 112, 127, 129, 138, 139,
140, 148, 171, 183, 184, 224, 239,
271, 287, 289, 290, 291, 292, 293,
294, 295, 299, 306, 308, 309, 341,
344, 351, 362

kültürel hegemonya 42

L

laiklik 29, 32, 34, 39, 41, 55, 58, 59,
66, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 94,
96, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 104,
106, 140, 146, 148, 193, 194, 196,
197, 198, 200, 201, 203, 204, 205,
207, 210, 211, 212, 218, 219, 220,
229, 232, 293, 294, 308, 309, 319,
329, 331, 332, 333, 334, 335, 336,
337, 338, 339, 341, 344, 345, 350,
353, 354, 355, 362; ~e bağlılık 56;
~ politikası 34; ~ siyaseti 86

Lale Devri 314

Lerner 40, 193, 251, 252

Lerner, Daniel 40, 251, 252

Lewis, Bernard 42, 49, 50, 51, 52,
53, 54, 133, 196, 303

Lewis, Geoffrey 48, 50, 51, 52, 53

M

Mango, Andrew 38, 49, 80, 83, 140,
295

Mardin, Şerif 22, 36, 74, 109, 133,
218, 222, 361

Marshall Planı 163, 247

- materyalizm 88
 medeni uluslar 106
 medya 27, 28, 33, 34, 37, 40, 43, 44, 108, 111, 112, 118, 125, 127, 141, 150, 153, 160, 164, 166, 167, 173, 177, 178, 191, 192, 194, 196, 197, 208, 212, 218, 233, 238, 241, 249, 269, 274, 276, 282, 286, 287, 288, 307, 312, 330, 348, 360
 Sultan II. Mehmed 132, 135, 318, 319, 320, 321, 322, 324, 328
 Menderes, Adnan 21, 36, 150, 157, 161, 162, 189, 190, 191, 193, 194, 197, 198, 202, 207, 221, 222, 268, 326, 329, 331, 333, 343, 350, 351, 352, 354, 356, 361
 metropol yayınları 115
 mevcut kimlik 147
 millet 17, 18, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 40, 41, 51, 53, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 69, 74, 75, 76, 78, 81, 88, 90, 91, 100, 103, 105, 106, 107, 108, 125, 145, 146, 147, 148, 152, 192, 194, 197, 204, 214, 219, 227, 233, 236, 238, 239, 241, 258, 266, 267, 276, 279, 281, 284, 295, 311, 313, 319, 320, 324, 326, 328, 329, 330, 331, 332, 343, 355, 358, 359, 360, 364; ~e aidiyet 35; ~in birliği 104; ~in oluşumu anlatısı 60; ~in sahnesi 34; ~in sineması 129; ~ kimliği 28, 29, 65; ~ parametreleri 34; ~ tasavvuru 37, 147; ~ yaratma 30, 56, 57, 60, 91, 108, 329
 Millet Partisi 150, 151, 198, 200, 206, 229, 304, 305
 Millî Kalkınma Partisi 151, 198, 199
 Millî Mimari Rönesans 133
 millî: ~ basılı kültür 28, 146, 152, 166, 167, 187, 194, 240, 249, 252, 286, 307, 309, 310, 323, 346, 350, 355; ~ benlik 135; ~ bilinç 35; ~ kimlik 62, 86, 91, 330, 359; ~ çıkarlar 38; ~ duygular 109; ~ egemenlik 139; ~ geçmiş 327; ~ gurur 129; ~ güvenlik 248; ~ hisler 123; ~ kimlik 16, 27, 28, 29, 30, 31, 34, 35, 37, 40, 42, 45, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 65, 66, 72, 86, 91, 99, 104, 108, 109, 143, 144, 146, 148, 192, 239, 240, 287, 310, 325, 331, 360, 363; ~ kimliğin müzakeresi 240, 360; ~ sadakatler 44; ~ tarih 108, 310
 millilik 360
 milliyetçi: ~ anlatı 78, 106, 318; ~ elitler 36, 39; ~ hareketler 64; ~ ideoloji 35, 44, 148, 311; ~ ideolojinin kuralları 36; ~ tarih anlatıları 45, 63, 86, 139, 143
 milliyetçilik 29, 30, 32, 33, 34, 36, 37, 39, 40, 41, 63, 66, 81, 87, 90, 135, 144, 145, 146, 196, 240, 264, 266, 360, 331, 342, 354, 360, 363
 Mithat Paşa 311, 313, 314, 318
 mitler 36
 mitoloji 16, 31
 mizah dergisi 154
 modern: ~ basılı medya 41; ~ millet 53, 56, 61, 86, 88, 140; ~ milletin doğuşu 108; ~ millet yaratma vizyonu 56; ~ Türkiye 26, 27, 50, 60, 326, 328; ~ Türk milleti 40, 80, 131; ~ uluslar 37
 modernleşme 27, 37, 39, 41, 47, 50, 66, 84, 92, 146, 236, 295; ~ nin etkileri 110
 Mondros Mütarekesi 79
 Monroe Doktrini 243
 Montrö Sözleşmesi 242
 moral çöküntü 51
 Morkaya, Burhan Cahit 128
 muhafazakâr halk 140
 muhafazakârlık 127
 Müslüman: ~ inanç ve pratikleri 89; ~ kimlik(ler)i 28, 53, 87, 89, 96, 98, 146, 195; ~ milleti 75, 112; ~ millî kimliği 37, 56
 N
 Nakşibendi tarikatı 93
 Namık Kemal 38, 311, 313, 314, 318
 Nesin, Aziz 160
 nükleer savaş 245

O

Ortaç, Yusuf Ziya 120

Ortaçağ 140, 310

ortak yasal haklar 30, 31, 57, 109

ortak: ~ bilinç 42; ~ kültür 144; ~ millet anlayışı 32; ~ Türk kimliği 73; ~ kimlik(ler) 60, 64, 65, 67, 103, 240, 285

Oruç, Arif 120, 141

Osmanlı: ~ Anayasası 314; ~ İmparatorluğu 16, 26, 27, 31, 32, 38, 40, 46, 49, 50, 51, 57, 59, 62, 66, 73, 74, 76, 77, 79, 80, 81, 83, 87, 92, 98, 101, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 132, 133, 134, 136, 137, 142, 143, 144, 146, 152, 184, 204, 211, 220, 224, 228, 286, 287, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 318, 319, 326, 329, 339, 361; ~ geçmişi 17, 32, 50, 59, 132, 135, 147, 312, 314; ~ hanedanı 17, 73; ~ milleti 75, 78, 83, 108; ~ Müslüman gelenekler 240; ~ siyaseti 143; ~ siyasi kurumları 74; ~ tarihi 75, 139, 315; ~ toplumu 132, 136, 316; ~ uleması 91; ~ Türk elitleri 60

Osmanlılık fikri 76

Osmanlılık fikri 79

Osmanlı-Türk: ~ edebiyatı 74; ~ eliti 60, 74, 76

otoriter: ~ milliyetçilik 145; ~ gelenekler 157; ~ hükümet 120, 298, 362; ~ milliyetçilik 145; ~ yönetim 106

Ö

Öz Demokratlar Partisi 151

özgür basın 70, 157

özgürleşme 61, 104, 111, 146, 152, 175, 339

özgürlük 86, 143, 157, 159, 160, 233, 271, 278, 279, 289, 349

özel değerler 47

P

Peker, Recep 150, 203

popüler: ~ basın 315; ~ bilinç 88; ~

milli kimlik 146; ~ halk edebiyatı 127

propaganda gazetesi 129, 142

R

Ran, Nazım Hikmet 120, 260, 262

reform(lar) 17, 53, 96, 131, 138, 197, 314, 347; ~ mevzuatı 308; ~ yasaları 50

reklam 127, 156, 163, 188, 191, 222, 227

Renan, Ernest 76, 145

resmî: ~ gazeteler 111, 163; ~ hükümet gazeteleri 125; ~ kurumlar 97; ~ reklam(lar) 156, 163; ~ reklam sözleşmeleri 156; ~ tarih anlatısı 139, 319

Robinson, Richard 154, 163, 166, 177, 181, 184, 185, 195, 210, 355, 356

Roma: ~ İmparatorluğu 135; ~ uygarlığı 135

Rusya İmparatorluğu 254, 279

S

Sadak, Necmettin 124

Safa, Peyami 120

Saka, Hasan 161

sanat 154

seküler: ~ millet 66, 143; ~ reformlar 95

sekülerleşme 16, 357

sekülerlik 87, 195

Selçuklu İmparatorluğu 135

II. Selim 136

sendikalaşma hakkı 162

Sertel, Sabiha 120, 261, 262

Sertel, Zekeriya 119, 120, 262, 289, 290

Sevr Antlaşması 78, 79, 81, 138

sıkıyönetim 117, 123, 153, 159, 169; ~ kanunu 123

Mimar Sinan 132

simgeler 36, 82, 92, 141

siyasal örgütlenme 40

siyaset 15, 46, 69, 71, 146, 150, 152,

- 157, 171, 180, 182, 189, 198, 239, 303, 337, 362
- siyasi: ~ birlik 81; ~ devrim 83, 84; ~ elit(ler) 29, 44, 140, 151, 361; ~ gerçeklikler 146; ~ kurumlar 104; ~ örgütlenme biçimleri 72; ~ özgürleşme 61, 111, 152, 175, 260, 339; ~ partiler 151, 260; ~ tarihler 150
- Smith, Anthony 30, 31, 36, 64, 65, 99, 145, 357, 359
- Soğuk Savaş 39, 41, 58, 185, 238, 239, 240, 241, 244, 249, 252, 254, 258, 282, 285, 286
- Sosyal Darwinizm 77
- sosyoiktisadi sınıf 64
- sosyopolitik örgütlenme 64
- Sovyet: ~ Bilim Akademisi 242, 243; ~ birlikleri 244; ~ emperyalizmi 58, 240, 242, 280; ~ komünizmi 59; ~ saldırganlığı 241, 244, 245, 255; ~ tehdidi 254
- Sovyetler Birliği 172, 232, 242, 243, 246, 248, 249, 252, 254, 255, 256, 258, 259, 261, 262, 264
- soyadı kanunu 131
- sömürgecilige 40
- sufi şeyhleri 69, 91, 98
- sufilik 95
- sultanlık 92, 122, 336
- sürelî teknik yayınlar 154
- Ş
- Şapka Kanunu 96, 98, 297, 336
- Şapolyo, Enver Behnan 113, 141, 308, 313
- Şarkiyatçı bakış 46
- şehirleşme 186
- şeriat hukuku 91
- Şeyh Sait İsyanı 68, 93, 118
- T
- Takrir-i Sükûn Kanunu 68, 122
- Tannöver, Hamdi Suphi 120, 202
- tarafsızlık siyaseti 259
- Tarde, Gabriel 40
- tarih anlatısı 16, 48, 49, 73, 95, 102, 136, 139, 143, 286, 319
- tarihsel anılar 30
- Tunaya, Tarık Zafer 151
- tatil hakkı 162
- tek parti zihniyeti 160
- tek partili: ~ dönem 27, 57, 91, 106, 126, 132, 133, 152, 126, 239, 250, 312, 332, 345; ~ otoriter yönetim 148, 218
- tekke 95
- ticaret 182, 186
- Topçu, Nurettin 209, 266, 346
- topluluk duygusu 110
- toplum ahlakı 38
- toplum sözleşmesi 103
- toplumsal: ~ cinsiyet 64; ~ örgütlenme 40; ~ tarih 15, 19, 34
- Toprak Reformu Yasa Tasarısı 157
- Toynbee, Arnold 48, 49
- Truman, Harry 214, 245, 246, 247, 253, 254
- Tunaya, Tarık Zafer 46, 151, 160, 198, 199, 260
- Türk basılı: ~ kültürü 115; ~ medyası 29, 277
- Türk Muhafazakâr Partisi 151, 198
- Türk: ~ Devrimi 17, 18, 27, 45, 46, 52, 55, 56, 61, 66, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 90, 96, 106, 111, 118, 122, 124, 126, 127, 128, 129, 140, 141, 148, 192, 198, 211, 222, 240, 250, 289, 295, 296, 299, 300, 310, 330, 335, 338, 339, 351, 359, 362; ~Devrimi'nin hâkim anlatısı 18; ~ırkı 77; ~ kültürü 136, 256, 314; ~ Medeni Kanunu 94; ~ milleti ideali 258; ~ millî devleti 62; ~ millî kimliği 60, 108, 241, 250, 364; ~ milliyetçiliği 40, 63, 67, 72, 77, 112, 144; ~ sekülerleşmesi 94; ~ tarihi 18, 45, 52, 53, 54, 84, 359; ~ tarihi yazımı 45; ~ Tarih Tezi 134; ~ Yayıncılık Kongresi 126
- Türkçe ezan 98, 207
- Türkiye devleti 83
- Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi 151, 260, 261
- Türkiye Sosyalist Partisi 151, 260, 261
- Türkleşme politikası 76

U

- ulaşım araçları 142
ulema 69, 82, 91, 92, 292
ulus: ~ devleti 19, 33, 68, 83; ~ devleti inşası 19; ~ devlet oluşumu 45; ~ inşası süreci 27; ~ kültürü 37; ~ un güvenliği 123
ulusal: ~ basılı kültür 27, 32, 34, 37, 57, 58, 60, 192; ~ kültür 56
uluslararası komünizm 240, 242, 268
Us, Hakkı Tarık 124
uygar dünya 241
uygarlaştırma misyonu 101, 102
Uzunçarşılı, İsmail Hakkı 133

Ü

- Üçüncü Dünya modernleşmesi 193
Ülkü, Feyzullah Sacit 274
ümmet 75, 90
Ünaydın, Ruşen Eşref 140

V

- vakıf 95, 344
vicdan: ~ hürriyeti 193; ~ özgürlüğü 104
vilayet gazeteleri 116, 127, 166, 174, 175, 182, 187, 188, 197, 234, 249, 253, 280, 330, 351; ~ yayınları 111

W

- Webster 99, 115, 117, 129, 130, 164, 165, 174
Webster, Donald 129, 164

Y

- yabancı kültürler 136
Yalçın, Hüseyin Cahit 119, 124, 342
Yaşnar, Ahmet 274, 278
yayıncılık 26, 27, 31, 32, 120, 123, 163, 181, 182, 187
Yazıcı, Tahsin 270, 276
yerel: ~ basılı: ~ basılı kültür 111; ~ basılı medya 34; ~ basın 33, 34; ~ dergiler 127; ~ elitler 112; ~ gazetecilik 44; ~ gazeteler 33, 34, 44, 58, 127, 179, 221, 234, 270, 274, 344, 360; ~ halk 112; ~ kültür 128; ~ parti 130; ~ tarih 128, 183; ~ yasal gelenekler 94
yerellik 64, 179
yozlaşmış inanç 88
yönetici elit zümre 28
Yunan bilgeliği 135
Yurt Görev Partisi 151
yurttaş(lar) topluluğu 103; ~ milliyetçiliği 144, 145
Yüksel, Osman 211, 267, 354

Z

- Zürcher, Erik Jan 22, 55, 56, 69, 80, 81, 118, 290, 292